

בבא מציעא נ"ו

רבינא הק' מהמשנה הלוקח מנחתום מעשר מחמה על צוננת אפ' מדפוסים הרבה דר"מ של דמאי. והגמרא הסבירה שזו שיטת רבי מאיר הסובר שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, והצריכו להפרש תרומת מעשר גם מהדמאי שחיובו הוא מדבריהם. והקשה רבינא ממה ששנינו במשנה בדמאי, הלוקח מן הנחתום שיש אצלו ככרות רבות, מעשר מן החמה על הצוננת ומן הצוננת על החמה ואפילו מדפוסים הרבה, דברי רבי מאיר⁴²². ומשמע שאף שיש חשש שהמפריש מזה על זה מפריש מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב, שהרי אין הככרות דומות זו לזו ויתכן שהם משני בני אדם שאחד עישר והשני לא, בדמאי לא חוששים ותולים לומר שהנחתום קנה מאדם אחד. ואם כן מכאן משמע, שחכמים לא עשו חיזוק כשל תורה? ומובן שלגבי פת חמה ופת צוננת לא חוששים על כך שמפריש מפת רעה על היפה, כיון שאמר רבי אילעאי, מנין לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה? שנאמר: "וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלָיו חֶטְאֵי בְּהֵרִימְכֶם אֶת חֶלְבֹר", אם אינה תרומה נשיאות חטא למה?⁴²³ מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה. אבל על מה ששנינו אפילו מדפוסים הרבה קשה, נחשוש שמא יבוא להפריש מן הפטור על החיוב, ומן החיוב על הפטור⁴²⁴?

לר"א היה קשה מיתה בידי שמים ושמואל הביא ואביי בא לתרץ את השאלה, ותחילה דן על מיתה ב"ד ור"ש הקשה מחילול שיש בו לאו מהלך השאלת והתשובות שהביאה הגמרא בעניין. מה שרבי אלעזר הקשה היא שקושיא טובה, האם חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה על תרומת מעשר של דמאי, והרי יש בה צד קל שאפילו בתרומה ודאית זר האוכלה חייב רק במיתה בידי שמים. ושמואל לא תירץ היטב, כיון שהראיה שהביא הוא מכך שלרבי מאיר חכמים עשו חיזוק באיסור אשת איש, ויתכן שרק בה עשו חיזוק, שהרי יש בה מיתה בית דין. ורב ששת שהקשה על שמואל מחילול, שלא עשו חיזוק בשל דמאי לא הקשה היטב, מפני שרבי אלעזר ושמואל דברו בדברים שיש בהם מיתה, ורב ששת הקשה על שמואל מחילול של

422 יש לפרש את המשנה בדמאי פ"ה הלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת ואפ' מדפוסים הרבה דברי ר"מ, ר' יהודה אוסר שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום משל אחר. הלוקח מן הפלטר מעשר מכל דפוס ודפוס דר"מ, ר' יהודה אומר מאחד על הכל. ורבינא הקשה בשלמא מחמה על צוננת בדפוס אחד שמותר בדיעבד בודאי כר' אילעי מותר בדמאי לכתחילה. אבל מחמה על צוננת בדפוסים הרבה מדוע מותר הרי ר' יהודה אוסר, ומכאן שר"מ מקל יותר בדרבנן. ורבינא ידע שר"מ מקל בפלטר משום שקנה משנים ושלשה, אלא הקשה מכח מה שר"מ מקל יותר מחכמים. ואביי מתרץ שאינו תלוי בחומרא וקולא אלא ברגילות. ור"מ סבר שאדם עושה אותם בב' דפוסים לדעת איזה הוא מחטה רעה ואיזה מטובה. ור"מ סבר שכיון שהיא חמה וצוננת וגם בדפוסים שונים מוכח שהוא מב' בני אדם. תוס'.

423 אין לומר משום שאוכלו בלא הפרשה אחרת. מפני שמהכתוב משמע שיש חטא בהפרשה עצמה. תוס'.

424 לא גורסים קשיא שהרי אביי מתרץ. רש"י.

דמאי שלא עשו בו חיזוק שיש בו לאו בלבד. שהרי גם אם לא עשה את החילול כראוי⁴²⁵, יש בו רק לא תעשה שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך". ועל כך תירץ רב יוסף היטב, שאף על פי שרבי מאיר מקל בפדיונו הוא מחמיר באכילתו.

ורב יוסף תירץ היטב מה שר"ש הקשה אבל על רבינא קשה, כיצד הקשה על שמואל וקשה על רבינא שיביא ראיה מפלטר מנחתום שמשם ראיה שחכמים לא עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, הרי יכל להביא לו ראיה מפלטר. ששנינו במשנה, הלוקח מן הפלטר, שהוא בככרות כסיטון לענין תבואה לוקח הרבה ככרות ומוכר לחנוונים ולנחתומים, מעשר מן כל דפוס ודפוס, דברי רבי מאיר. ורואים שחוששים שמא יבוא להפריש מן החיוב על הפטור? אלא יש לומר, שבפלטר חוששים מפני שהוא קונה ממספר מוכרים. ובנחתום לא חוששים, מפני שתולים שהוא קונה מאדם אחד, ויש אדם אחד שעושה ככרות בדפוסים שונים. רבא אמר, שמואל מתרץ היטב, שם מיתה בעולם. שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה בכל דבר שיש בו שם מיתה, בין במיתה בידי שמים, ובין במיתה בית דין.

משנה

אלו שאין להם אונאה עבדים שטרות ואלו דברים שאין להם אונאה: עבדים, שטרות קרקעות והקדשות העומדים לגבות את החוב שבתוכו, קרקעות, הקדשות שנמכרו על ידי גזבר המוכר הקדש או המוכר עולתו שנפל בו מום. אין להן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה, אם טבח או מכר⁴²⁶. שומר חנם אינו נשבע, שלא פשע. שומר שכר אינו משלם, אם נגנבו ממנו. רבי שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותו, כגון שאמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה יש להם אונאה. כיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה היא שלו, וקוראים בה "אל תונו איש את אחיו". ושאינו חייב באחריותו, כגון דאמר הרי זו, אין להן אונאה. רבי יהודה אומר אף המוכר ספר תורה בהמה ומרגלית אין להם אונאה, אמרו לו לא אמרו אלא את אלו.

גמרא

שואלת הגמרא, ומנין שאין להם אונאה? ומביאה את מה ששנינו, נאמר: "וכי תמכרו מִמְכָר לְעִמִּיתְךָ או קנה מיד עִמִּיתְךָ אֶל תונו איש את אחיו". "או קנה מיד" הכתוב הזהיר "אל תונו" בדבר הנקנה מיד ליד. יצאו קרקעות שאינן מטלטלים, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, שנאמר: "והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת

⁴²⁵ ואכל מעשר שני מחוץ לירושלים.

⁴²⁶ צריך לשנות עבדים ושטרות משום הקדשות, שהרי תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד. רש"י.

אָחֻזָּה׃ הֹקֵשׁוּ עֲבָדִים לְאַחֻזָּה. יֵצְאוּ שְׂטָרוֹת 427 שְׂכָתוֹב ״וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכָּר״ שְׂגוּפוּ מְכֹר וְגוּפוּ קְנוֹי, וְלֹא שְׂטָרוֹת שְׂאִין גּוּפֵן מְכֹר. 428 מִכָּאן אָמְרוּ הַמוֹכֵר שְׂטָרוֹתָיו לְבֶשֶׂם לְסָגוֹר אֶת צְלוּחֵיּוֹת שֶׁל הַבוֹשֶׂם, יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּמְכָּרָם הוּא לְצוֹרֵךְ תִּשְׁמִישׁ גּוּפָם. וְזֶה שֶׁלֹּא כִפִּי שְׂאֵמֵר רַב כִּהְנֵא, אֵין אוֹנָאָה לְפְרוּטוֹת, וּבִסְתָם מוֹכֵר שְׂטָרוֹת לְבֶשֶׂם אֵין בְּמִקַּח אִיסֵר, אֵלֹא פְרוּטוֹת. וְהַקְדָּשׁוֹת נִתְמַעְטוּ מֵאוֹנָאָה מֵהַכְּתוּב ״אָחֻזָּה׃ וְלֹא הַקְדָּשׁ׃

הַקְשָׁה רַבָּה בַּר מַמְל, הָאֵם כֹּכֵל מִקּוֹם שְׂכָתוֹב ״יְדוֹ״ הוּא יְדוּ מִמַּשׁ, מִטְּלָטְלִים דּוּקָא!. הָאֵם בְּכָתוֹב ״וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיְדוֹ״ לָקַח אֶת אֲרָצוֹ בִּידוֹ מִמַּשׁ!. אֵלֹא לָקַח אוֹתָהּ מִרְשׁוֹתוֹ. וְגַם כֹּאן נֵאמֵר דִּין אוֹנָאָה אִם תִּמְכֹּר לְעֵמִיתְךָ אוֹ תִקְנֶה מִרְשׁוֹת עֵמִיתְךָ, וְאִפִּילוֹ קִרְקָעוֹת.

״אֵם הַמַּצָּא תִמְצָא בִּידוֹ״ מִשְׁלֵם כֹּפֶל וְשׁוֹאֵלֵת הַגְּמֵרָא, הָאֵם כֹּכֵל מִקּוֹם שְׂכָתוֹב ״יְדוֹ״ הִיא לֹא יְדוּ מִמַּשׁ!. וְהָרִי שְׁנִינּוּ בְּבֵרִייתָא עַל הַכְּתוּב :

״אֵם הַמַּצָּא תִמְצָא בִּידוֹ הַגְּנֵבָה מִשׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שְׁה חַיִּים שְׁנַיִם יְשָׁלֵם״ אֵין לִי אֵלֹא ״יְדוֹ״, גֵּנֵב חַיִּיב כֹּכֵל כְּשֶׁלְּקַחָהּ בִּידוֹ. גָּגוּ חֲצִירוֹ וְקִרְפִּיפוּ מִנִּין, אִם נִכְנַסָה שֵׁם וְנִעַל בַּפְּנִיָה לְגוֹנְבָהּ מִנִּין שְׁקֵנְתָהּ לוֹ חֲצִירוֹ וּמִתְחַיִּיב כֹּכֵל. תִּלְמוּד לּוֹמֵר ״אֵם הַמַּצָּא תִמְצָא מִכָּל מִקּוֹם. אֲבָל אִם לֹא הִיא כְּתוּב ״אֵם הַמַּצָּא תִמְצָא״ הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁכֹּכֵל מִקּוֹם שְׂכָתוֹב ״יְדוֹ״ הוּא יְדוּ מִמַּשׁ. וְעוֹד קֵשָׁה מִמָּה שֶׁשְׁנִינּוּ בְּבֵרִייתָא עַל הַכְּתוּב : ״וְכָתַב לָהּ סִפֵּר פְּרִיתָתָּ וְנָתַן בְּיָדָהּ״ אֵין לִי אֵלֹא יְדָהּ, גָּגָה חֲצִירָה וְקִרְפִּיפָה מִנִּין? תִּלְמוּד לּוֹמֵר ״וְנָתַן בְּיָדָהּ״ וְלֹא כְּתוּב ״וּבִידָהּ יִתְנֶנּוּ״. אֲבָל אִם לֹא הִיא כְּתוּב ״וְנָתַן בְּיָדָהּ״ הוּא יְדָהּ מִמַּשׁ? אֵלֹא יֵשׁ לּוֹמֵר, שֶׁכֹּכֵל מִקּוֹם שְׂכָתוֹב ״יְדוֹ״ הוּא יְדוּ מִמַּשׁ. וּבְכָתוֹב ״וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיְדוֹ״, כִּיּוֹן שְׂאִי אִפְשֵׁר לּוֹמֵר שֶׁהוּא יְדוּ מִמַּשׁ, הוּא בְּרִשׁוֹתוֹ וְלֹא יְדוּ מִמַּשׁ.

הַסְתַּפֵּק רַבִּי זִירָא, אִם בְּשִׁכִּירוֹת יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה אוֹ לֹא. הָאֵם הַכְּתוּב ״מִמֶּכָּר״ הוּא מְכִירָה וְלֹא שְׂכִירוֹת, אוֹ שְׂאִין הַבְּדֵל בֵּין מְכִירָה לְשִׁכִּירוֹת. וְאָמֵר לוֹ אֲבִיִּי הָאֵם כְּתוּב ״מִמְכָּר לְעוֹלָם״?, כְּתוּב ״מִמֶּכָּר״ סְתָם, וְשִׁכִּירוֹת הִיא מְכִירָה לִימֵי הַשְּׂכִירוֹת 429.

כֹּל דָּבָר שְׁבַמְדָּה בְּמִשְׁקָל וּבִמְנִין חוּזֵר אֹפֵי פְחוֹת מְכִדֵי אוֹנָאָה רַבָּא הַסְתַּפֵּק, הָאֵם יֵשׁ אוֹנָאָה בְּחֲטִיּוֹם וְזוֹרְעֵן בְּקִרְקָע, שְׁהָרִי כְּשִׁמְכָרָם הֵם כְּמוֹנְחִים כְּכֹד וְיֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה.

427 מִמָּה שֶׁמִּמְעֵטִים אוֹתָם מֵאוֹנָאָה מִשְׁמַע שֶׁהַמְכָר חָל מִדְּאוֹרִייתָא בְּשְׂטָרוֹת. וְקֵשָׁה מִמָּה שְׂאֵמְרוּ בִּפ' מִי שְׂמַת אֵי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא מִתְּנַת שְׂכִי"מ דְּאוֹרִייתָא מִשׁוּם הַכִּי אֵינּוּ יֹכֹל לְמַחֹל. וְהָרִי מְכִירַת שְׂט"ח הִיא מִדְּאוֹרִייתָא וְיֹכֹל לְמַחֹל. וְר"י מִפְּרֵשׁ שְׂאֵם מִתְּנַת שְׂכִי"מ מִדְּאוֹרִייתָא הַמְכָתוּב וְהַעֲבֵרְתָם א"כ מְדוּעַ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל בְּמָה יוֹרֵשׁ זֶה עֲדִיף מִיּוֹרֵשׁ אַחֵר. אוֹ שְׂנֵאמֵר שְׂאֵפ' אִם מְכִירַת שְׂטֵר חוֹב הִיא מְדַרְבְּנָן מִצְּאֵנוּ אוֹנָאָה דְּאוֹרִייתָא כְּגוֹן שֶׁהִלּוּא בְּע"פ וְנָתַן לוֹ יוֹתֵר מִדְּאֵי כַּדִּי לְעִשׂוֹת שְׂטֵר שְׁעָבוּד, אוֹ הִלּוּא בְּשֵׁטֵר וְהִלּוּהוּ נָתַן לוֹ יוֹתֵר מִדְּאֵי ע"מ שִׁיחֻזֵר אֶת הַשְּׂטֵר וְיִהְיֶה מִלּוּהוּ ע"פ. תּוֹס'.

428 וְאֵינּוּ עוֹמְדִין אֵלֹא לְרֹאיָה שְׁבָהֵם. רִש"י.

429 תּוֹס' הַקְשָׁה הָרִי בִּפ' ק דַּע"ז מוֹכֵחַ שֶׁשְׂכִּירוֹת לֹא קִנְיָא. וְי"ל שְׁבֵאוֹנָאָה כְּתוּב ״מִמְכָּר״ מִיּוֹתֵר לְרִבּוֹת שְׂכִירוֹת. תּוֹס'.

או שמא בטלו על גב הקרקע, ואין אונאה לקרקעות⁴³⁰. שואלת הגמרא באיזה אופן הסתפק רבא, אם הוא אמר, זרעתי בה ששה סאים ובאו עדים ואמרו שלא זרע אלא חמישה שהמקח הוא טעות. הרי רבא⁴³¹ אמר, כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר שהרי לא קנה על דעת כך. ואפילו אם בטלו אגב הקרקע המקח חוזר אפילו בפחות מכדי אונאה⁴³². מפני שלמרות שקרקעות התמעטו מאונאה לא התמעטו מביטול מקח? אלא כשאמר זרעתי בה חטים כמו שצריך לזרוע בה⁴³³, והתגלה שלא זרע בה כראוי לה⁴³⁴. האם נחשב כמונחים בכד והם כמטלטלין ויש להם אונאה, או שמא החטים שזרע בטלו אגב הקרקע והם כקרקע שאין לה אונאה.

קצר קודם העומר וזרע ולא השרישו וכן הסתפק רבא, מה הדין אם הודה עליהם במקצת, האם הם כמטלטלין ונשבעים עליהם⁴³⁵, או הם כקרקע ואין נשבעים עליהן. וכן הסתפק, האם העומר מתיר חטים אלו שבקרקע, כיון שהם כמטלטלין, או אינו מתירן⁴³⁶. ושאלה הגמרא אם החטים השרישו בשעת הבאת העומר, שנינו במשנה מסכת מנחות שהעומר מתיר את גידוליהם. ואם לא השרישו בשעת הבאת עומר, שנינו שאין העומר מתירם עד שיבוא העומר הבא? מבארת הגמרא, שהספק לא היה על הגידולים שגדלו אלא על החטים שזרע. והזרעים היו מן החדש וקצרם וזרע אותם מחדש לפני זמן הבאת העומר, והעומר עבר עליהם לפני שהשרישו. האם הם כמו שמונחים בכד והעומר התירם ומותר לאכול אותם. או בטלו אגב הקרקע ואסור לאכלם עד העומר הבא. ונשארה הגמרא בתיקו.

430 ומדובר בשלא השרישו. רש"י.

431 בגמרא בקידושין הגרסא היא רבה.

432 כאן משמע שרבא מדבר אפ' בקרקעות וכן אמרו בקידושין אבל במשחתא אפ' פחות מכדי אונאה חוזר. דא' רבא כל דבר שבמדה ומנין אפ' פחות מאונאה חוזר. וקשה מכאן על מה שרשב"ם מפרש בג' בפרק בית כור. וי"ל ששם המוכר אינו אומר מדדתי שיש בית כור אלא אמר סתם שהוא מוכר בית כור, והמוכר היה סבור שיש שם בית כור ולכן המקח קיים. והגמרא לא אומרת שידה שזרע שש ונוכרו ביותר משוויו, וכיון שזרעם שמא בטל אגב הקרקע. מפני שבמקרה כזה היה פשוט שהמקח בטל, מפני שהמכר אינו תלוי בקרקע אלא בחטים שבשוק. תוס'.

433 א"ת שהוא מקח טעות י"ל שהמוכר מודה שזרע ה' אלא שהוא טוען שלא צריך אלא ה'. ואם זרע את הקרקע כראוי היא שווה את הדמים ששילם. והתגלה שצריך לזרוע בה ששה. והאונאה היא בחטים ולא בקרקע כיון שאם היה זורע כראוי לה הקרקע היתה שווה את הדמים. תוס'.

434 בדבר של אומדנא שמצוי שטעו בו הוא כדן אונאה. רש"י.

435 כגון שטענו פסקת עמי לזרוע ו' שמסרתני לך וזרעת חמישה והוא אומר זרעתי חמישה וחצי.

436 הגמרא חשבה בס"ד שהספק הוא על הגידולים שלהם ולכן דנו אם השרישו קודם לעומר. רש"י.